

בס"ד

קיצור שולחן ערוך

קונטרס

דפי עזר

ללימוד קיצור שו"ע לחודש אדר א' בשנה מעוברת בסדר הלוח "הלכתא דיומא"

■ מתחזור שינה אחת ■

כולל בתוכו:

דפי ציורים וטבלאות

דפי קיצור שו"ע עם מילואים

ויקהל תשע"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מפעל הלכתא דיומא

ויבקש רחמים ממי שהעושר שלו, שנאמר לי הכסף ולי הזהב.

ט) צריך למדוד ולשקול בעין יפה, (ה) שיהיה עודף על המדה, שנאמר איפה שלמה וצדק יהיה לך, מה תלמוד לומר "וצדק" אמרה תורה צדק משלך ותן לו.

י) צריך למדוד כמנהג המדינה ולא ישנה כלל, מקום שנהגו לגדוש לא ימחוק אפילו ברצון הלוקח שפחת לו מדמים, ומקום שנהגו למחוק לא יגדוש אפילו ברצון המוכר שמוסיף לו דמים, כי התורה הקפידה על עוות המדות, פן תצא תקלה על ידי זה שיראה הרואה שמודדין כך וידמה לו שכך היא מידת העיר וימדוד כן לאחר שאינו יודע גם כן את המנהג ויטעהו.

יא) חייבים ראשי הקהלה להעמיד ממונים שיהיו מחזירים על החניות, וכל מי שנמצא אתו מדה חסרה או משקל חסר או מאונים מקולקלים ראשים להכותו ולקנסו כנראה בעיניהם.

יב) אסור לאדם להשהות מדה חסרה בביתו או בחנותו, אף על פי שאינו מודד בה ואם שוה עובר בלאו, שנאמר לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה. ואפילו לעשות את המדה עביט למי רגלים אסור, שמא יבא מי שאינו יודע וימדוד בה. ואם יש מנהג בעיר שאין מודדין אלא במדה הרשומה ברושם הידוע, וזו אינה רשומה, מותר להשהותה.

יג) המחזור אחר דבר לקנותו או לשכרו, בין קרקע בין מטלטלים בין מעובד כוכבים בין מישראל וכבר השוו על הדמים, וקודם שגמרו את הקנין בא אחר וקנאו או שכרו נקרא רשע. אבל אם עדיין לא השוו על הדמים, אלא שהמוכר רוצה בכך והקונה רוצה בפחות מותר לאחר לקנותו. (א) ואסור להשיג גבול רעהו בשכירות בתים וכדומה מעובד כוכבים.

יד) הנותן מעות לחברו לקנות לו קרקע או מטלטלין, והלך השליח (ב) וקנה את החפץ במעותיו בשביל עצמו הרי זה רמאי. ואם קנאו ממעות

ג) הנושא ונותן באמונה אינו חושש לאונאה. כיצד, חפץ זה בכך וכך לקחתיו, כך אני רוצה להשתכר בו, אף על פי שהוא נתאנה בלקיחתו, וכל המתאנה אינו רשאי להונות אחרים בשביל זה מכל מקום זה מותר, שהרי זה כמפרש שלא יסמוך על שווי המקח אלא על הדמים שנתן הוא בעדו.

ד) מי שיש לו איזה דבר למכור אסור לו ליפותו כדי לרמות בו, כגון להשקות בהמה מי סובין שמנפחים וזוקפין שערותיה כדי שתראה שמנה, או לצבוע כלים ישנים כדי שיתראו כחדשים, וכל כיוצא בזה.

ה) וכן אסור לערב מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים כדי למכרם בחזקת יפים, או לערב משקה רעה ביפה, (א) ואם היה טעמו ניכר מותר לערב, כי הלוקח ירגיש.

ו) מותר לחנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות, כדי להרגילם שיקנו ממנו, וכן יכול למכור בזול יותר מהשער כדי שיקנו ממנו ואין בני השוק יכולין לעכב עליו.

ז) המודד או שוקל חסר לחברו, או אפילו לעובד כוכבים, עובר בלאו, (ה) שנאמר לא תעשו, עול במדה במשקל ובמשורה, ועונש המדות והמשקלות קשה מאד, שאי אפשר למודד או לשוקל שקר לשוב בתשובה הגונה, שאינו יודע מה ולמי ישיב, ואף שיעשה צרכי רבים אין זאת תשובה הגונה.

ח) כתיב לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה, אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך וגו' ותיבת "בכיסך" וכן תיבת "בביתך" נראין לכאורה כמיותרין, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה לא יהיה לך בכיסך ממוזן, מה טעם, משום אבן ואבן. לא יהיה לך בביתך צרכיך, מה טעם, משום איפה ואיפה. אבל אבן שלמה וצדק אם יהיה בביתך יהיה לך ממוזן. וכן איפה שלמה וצדק אם יהיו בביתך יהיו לך צרכיך. עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה מה יעשה אדם ויתעשר, ישא ויתן באמונה,

סעיף ה' - (ג) ואם היה טעמו ניכר מותר להתערב. ופשוט הוא דהיינו דווקא במקום שכל מה שקונים טועמים תחילה לתהות על קנקנם, ואשר על כן יתודעו לו בטעמו, אבל כהיום שאין טועמים כלל קודם קנייתן אפשר דאסור (משמע מסמ"ע ושו"ע).

סעיף ז' - (ד) שנאמר לא תעשו עול. ובא"ח סי' תרנ"ו ופסקו דמחוייב האדם לבזבז כל ממנו כדי שלא יעבור על מצות לא תעשה, ובפ"ת דן הדין לגבי אסור דרבנן איג"כ מחויב לבזבז כל ממנו שלא יעבור על לאו דלא תסור.

סעיף ט' - (ה) שיהיה עודף על המידה. ובחו"מ הוסיפו עוד שיהיה לקנח תמיד המידות והמאונים של דברים לחים שלא יצטרף הרבוק בהם למה שמודד או שוקל (שו"ע הרב סעיף י"ב).

סעיף י"ג - (ו) ואסור להשיג גבול בשכירות בתים. דיש אומרים שיש חרם דרבנינו גרשון על זה (ה"ד בתניא חו"מ) ואפי"א לא השוו עדיין בפיוסוק דמים.

סעיף י"ד - (ז) וקנה החפץ במעותיו. ובשו"ת שער אפרים (סי' ס"ח) הידש דגם חליפין בכלל מקח ומכירה ולא דווקא מעות.

של המשלח, מחויב ליתנו לו אף על פי שקנאו לעצמו.

טו) מי שנתן אפילו רק מקצת דמים על המקח, או שרשם על המקח סימן בפני המוכר, או שאמר לו המוכר: רשום מקחך (ה) אף על פי שהוא בענין שלא קנה בזה, מכל מקום כל החזור בו בין הלוקח בין המוכר לא עשה מעשה ישראל, וחייב לקבל "מי שפרע", דהיינו שאוררין בבית דין ואומרים: מי שפרע מאנשי דור המבול, ומאנשי דור הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה, וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממני שאינו עומד בדיבורו.

טז) וראי לו לאדם לעמוד בדיבורו, שאפילו לא נתן עדיין מעות, ולא רשם את הדבר ולא נגמר הקנין, אם השוו על המחיר, אין לשום אחד מהם לחזור. ומי שחוזר בין הלוקח ובין המוכר הרי זה ממחוסרי אמנה, ואין רוח חכמים נוחה הימנו, כי ראוי לאיש ישראל לעמוד בדיבורו, כמו שנאמר שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. וירא שמים יש לו לקיים אפילו מחשבת לבו, שאם חשב וגמר בלבו למכור לו בסכום זה, והלה לא ידע ממחשבתו, והוסיף לו על סכום זה, לא יקח ממנו כי אם סכום זה שגמר בלבו, לקיים מה שנאמר ודובר אמת בלבבו. וכן הלוקח שגמר בלבו לקנות בסכום כך וכך, אין לו לחזור בו, וכן כל כיוצא בזה בשאר דברים שבין אדם לחברו, יש לו לקיים מחשבות לבו, אם גמר בלבו לעשות איזה טובה ויש בידו לעשותה, אבל צרכי עצמו כל שאין בהם סרך מצוה, אין צריך לקיים אפילו מוצא שפתייו.

יז) וכן מי שאומר לחברו ליתן לו איזה מתנה קטנה, שזה סמך דעתו

י יתן לו, אם חזר ולא נתן לו הרי זה ממחוסרי אמנה, אבל

מתנה מרובה אין בה חסרון אמנה, שהרי זה לא סמך דעתו על ומכל מקום בשעה שהוא אומר ליתן לו צריך להיות בדעה גמורה, ולא יהא בדעתו לשנות, כי לדבר אחד בפה ואחד בלב אסור מן התורה, שנאמר איפת צדק והין צדק יהיה לכם. מה תלמוד לומר "הין צדק" והלא הין בכלל איפה היא, אלא שיהא "הין" שלך "ולאו" שלך צדק, וכל זאת לעשיר, אבל האומר ליתן לעני, בין מתנה מועטת בין מתנה מרובה אינו יכול לחזור בו מן הדין, מפני שנעשה כמו נדר, ואפילו גמר בלבו ליתן צריך לקיים מחשבתו.

יח) הרוצה למכור קרקע או בית, ובאו שנים כל אחד אומר: אני אקח בדמים אלו, ואין אחד מהם בעל המצר, אם היה אחד מהם מיושבי עירו והשני מעיר אחרת, בן עירו קודם, היו שניהם מיושבי עירו ואחד מהם שכנו, שכנו קודם. ואם השני הוא חברו הרגיל עמו ושכנו אינו רגיל עמו כלל, חברו קודם. היה אחד מהם חברו ואחד מהם קרובו, חברו קודם, שנאמר טוב שכן קרוב מאח רחוק, אבל לשאר כל אדם קרובו קודם, חוץ מתלמיד חכם שקודם ואפילו לשכנו וחברו הרגיל אצלו. אבל אם היה אחד מהם בעל המצר, (א) הוא קודם לכולם, ואפילו לאחר שמכרו לאחר, יכול בעל המצר ליתן את הדמים להלוקח ולסלק אותו, ואפילו הלוקח הוא תלמיד חכם ושכן וקרוב למוכר, והמצרן הוא עם הארץ ורחוק מן המוכר, (ב) המצרן קודם ומסלק את הלוקח. וכל קדימות אלו מצות חכמים הם, לקיים מה שנאמר ועשית הישר והטוב בעיני ה'.

(ח) אע"פ שהוא בענין שלא קנה, האחרונים דנו אם יכול האדם למכור מצות שלו ויעלו לאיש הקונה כאילו המצות הם שלו, בשלטי גבורים כתב דבמצוה שעתיד לעשות יכול למכור, אבל לא המצות שעשה כבר, ובתשו' משיב דבר (ח"ג סי' י"ד) כתב דאפי' אם נעלה על הדעת שאפשר למכור שכר מצוה, מ"מ שכר תורה בוודאי אי אפשר למכור, דשכר תורה הוא שזוכה ויושב בישיבה של מעלה, ומה יעשה אם לא למד הלא ישבע קלון וחרפה, כ"ל איבין שום דבר.

סעיף י"ח - (ט) הוא קודם לכולם. ובסמ"ע כתב דהיינו דווקא כשאין פסידא למוכר ע"י מכירתו להמצרן, שהוא רוצה לקנות בכל ענין כמו הלוקח, דאם לא כן אין זה בכלל ועשית הישר והטוב. (י) המצרן קודם ומסלק את הלוקח. וצריך שיהא המצרן מוכן לפרוע לו מיד, ובתשו' חות יאיר (סי' פ"ז) כתב עוד דאפי' אם המצרן רוצה ליתן משכך באופן שהמוכר יהא בטוח במעותיו, מ"מ יכול המוכר לומר לו נוח לי זה להמתין בלא משכךן מאשר אתן לך במשכךן.

שוה כמו שהוא מוכרו לו, מכל מקום צריך להודיע להלוקח את המום (ובמטנה ליכא משום גניבת דעת).

ה) לא יבקש מחבירו (א) שיאכל אצלו כשהוא יודע (ד) שלא יאכל. לא יתן לו מתנה כשהוא יודע שלא יקבל. וכן כל כיוצא בזה שהוא (ה) אחד בפה ואחד בלב, יראה לחברו שהוא מכבדו, ואין כוונתו שלמה אסור אלא יהא תמיד (ו) פיו ולבו שוים, וינהוג (ז) בשפת אמת ורוח נכון ולב טהור.

סימן ס"ד - שלא לעשות סחורה בדבר האסור

סעיף א) כל דבר שאסור מן התורה באכילה, אף על פי שמותר בהנאה, (א) אם הוא דבר המיוחד למאכל, אסור לעשות בו סחורה או להלוות עליו, ואפילו לקנותו להאכילו לפועלו אינו יהודי אסור. אבל דבר שאינו עומד לאכילה, כגון סוסים וחמורים מותר לעשות בהם סחורה, (ב) וחלב גם כן מותר בסחורה, שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה.

ב) אם נזדמן לאדם באקראי דבר אסור, כגון שצד דגים (א) ועלה במצודתו דג טמא, וכן מי שנזדמנה לו נבלה וטרפה בביתו, מותר למכרם כיון שלא נתכוין לכך, וצריך למכרו מיד ולא ימתין עד שתהא שמנה אצלו. ויכול למכרם (ה) גם על ידי שליח אף על פי שהשליח ירויח בו, אבל לא שיקנה השליח לחלוטין, דאם כן הוי אצלו סחורה.

ג) וכן מותר לגבות בחובו דברים טמאים וימכרם מיד, דאסור להשהות כדי להשתכר בהם, אבל מותר להשהות בכדי שלא יפסיד מן הקרן.

ד) דבר שאין (ה) איסורו אלא מדרבנן, כגון גבינות של נכרי מותר לעשות בו סחורה.

סימן ס"ג - א) אסורה אונאה בדברים. וברמ"א (ח"מ סי' רכ"ח ס"א) כתב דמי שמאנה את עצמו מותר להוניה, ובסמ"ע ביאר דכיון שהוא עצמו מולול מכבודו, ואין דרך בני אדם לזלזל עצמו, א"כ אינו בכלל ישוב בדרך ארץ, ואינו נקרא עמיתך, והלבוש חידש בדבר דא"כ מי שהוא אינו ירא שמים הרי הוא מאנה את עצמו ומותר להוניה.

סעיף ב' - (ב) אסור לגנוב דעת. והטעם כתב הסמ"ע משום דמחזיקין לו טובה בהנם.

סעיף ג' - (ג) כשהוא יודע שלא יאכל. ואילו היה יודע שהוא יתרצה לאכול לא היה מפציר בו, אז אסור להפציר בו, שהוא גונב דעתו כמה שמראה לו אותות וידות וריעות, אבל אם הוא חביב עליו בענין שהיה מפציר בו לסעוד אם היה סועד, אע"פ שידע שעכשיו לא יסעוד, מותר להפציר בו לסעוד, שאין זו גניבת דעת כיון שהוא חביב עליו באמת, והוא מבקש באמת להנאותו, ואין שום מונע מצידורק שמחבירו אינו מרוצה, נמצא שאם יחזוק לו טובה אינו בחינם.

ד) שלא יאכל. אמנם בלא הפצרת מרובה, מותר לומר לו פעם ושתים בואו אכול עמי, אע"פ שאין דעתו שיאכל עמו כי זהו כבודו שמכבדו לאכול עמו.

ה) אחד בפה ואחד בלב. וברמב"ם איתא עוד דאף לגנוב דעת הבריות בדברים, אפי' במלה אחת של שפת חלוקות, או גניבת דעת אסור.

ו) פיו וליבו שווים. הא דאמרו שמותר לשנות מפני דרכי שלום היינו דווקא בשכבר עבר הדבר, אבל אם יבוא אדם ללות מעות מחבירו, ואינו רוצה להלוות לו כי ירא שלא ישלם לו, אינו יכול לומר לו אין לי, ואין זה בכלל שמותר לשנות מפני דרכי שלום (ספר חסידים סי' תכ"ו).

ז) בשפת אמת. ואפילו במילי דעלמא דלית ביה דררא דמונא צריך לדבר אמת שנאמר מדבר שקר תרחק (חרדים) וכן המספר סיפור דברים ששמע והחליף מקצתן אע"פ שאינו מפסיד לאחרים עונשו גדול.

סימן ס"ד - א) אם הוא דבר מיוחד למאכל. ובפתחי תשובה (יו"ד סי' קי"ז) כתב דמותר לסחור בדם משום דאיתקש למים, ובתשו' שואל ומשיב כתב הטעם משום דאינו מיוחד למאכל אדם שנפשו של אדם קצה מהן.

ב) וחלב ג"כ מותר בסחורה. והש"ך חילק בדבר דווקא חלב של בהמה טהורה אבל של בהמה טמאה אסור לעשות בו סחורה.

סעיף ב' - (ג) ועלה במצודתו. כנוב"י (תנאים יו"ד סימן י') כתב לחדש דמי שהוא עני ורוצה להתפרנס מצידת חיי ועופות למכור עורותיהם, מותר לו לילך למקום גדודי חיות רעות, אע"פ שהוא מקום סכנה והתורה אמרה ונשמרתם מאד לנפשותיכם, מ"מ התורה התירה לצורך פרנסה, כמש"כ ואלוי הוא נושא את נפשו.

ד) גם על ידי שליח. ובדרכי תשובה (סי' קי"ז סקנ"א) הביא הרבה פוסקים מתירים להיות סרסור בדברים האסורים.

סעיף ד' - (ה) שאין איסורו אלא מדרבנן. ובשו"ת אמרי יושר כתב (ח"ב סי' ק"ט) במי שנדר מין משום דהרופאים פקדו לו שמויק לו דמותר לסחור ביין, דכיון דהיין מוזיק לו

סימן ס"ג - איסור להונות בדברים

א) כשם שאונאה אסורה במקח וממכר, כך אסורה (א) אונאה בדברים, שנאמר ולא תנו איש את עמיתו ויראת מאלהיך, זו אונאת דברים. וגדולה אונאת דברים מאונאת ממוק, שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון, זה בממונו וזה בגופו, והצועק על אונאת דברים נענה מיד, וצריך לזהר ביותר מאונאת אשתו, שלא לעצרה בדברים, לפי שהאשה רכה בטבע, ועל צער מעט היא בוכה, והשם יתברך מקפיד על הדמעות, ושערי דמעות לא ננעלו.

ב) כיצד הוא אונאת דברים, לא יאמר לחברו, בכמה אתה רוצה ליתן חפץ זה, והוא אינו רוצה לקנותו. היה אחד מבקש לקנות תבואה, לא יאמר לו, לך אצל פלוני, והוא יודע שאין לו למכור, אם היה חברו בעל תשובה לא יאמרו לו, זכור מעשיך הראשונים. אם באו יסורים על חברו רחמנא ליצלן לא יאמר לו כדרך שאמרו חברי איוב לאיוב, הלא יראתך כסלתך זכר נא מי הוא נקי אבד (והם כמו שאמרו לו כן, מפני שהיה מעוות כלפי השגחת השם יתברך ומדותיו). אם שאלו מאתו איזה דבר חכמה, לא יאמר למי שאינו יודע אותה חכמה, מזה אתה תשיב בדבר הזה, וכן כל כיוצא בדברים אלו שהם צער הלב

ג) מי שיש לו כינוי לגנאי, אף על פי שהוא רגיל באותו כינוי, ואינו מתבייש בו, אם זה כוונתו לביישו, אסור לקרותו בכינוי זה משום אונאת דברים.

ד) אסור (ב) לגנוב דעת הבריות (פירוש לרמות בדברים, אף על פי שאין בו חסרון ממוק), אפילו דעת עובד כוכבים, לכן אסור למכור לו בשר נבלה בחזקת שחוטה. אם מוכר איזה דבר שיש בו מום אף על פי שהדבר

כל הזכויות שמורות ואסור להעתיק בלי רשות © מתחנת המופל

זכות הלימוד

תשובה, ורוצה להחזירו להלוה והוא מוחל לו מותר.

סעיף ו) אסור להקדים את הריבית או לאחר אותו. כיצד, היה ראובן רוצה ללוות משמעון מעות ומקדים ושולח לו מתנה ופירש לו בשביל שילוהו, (ד) או שהיה מתנה מרובה, דמסתמא הוי כאלו פירש לו שהיא בשביל שילוהו, זהו ריבית מוקדמת. לוח ממנו והחזיר לו מעותיו, והיה שולח לו מתנה בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, זהו ריבית מאוחרת.

סעיף ז) אם אחד מלוה מעותיו לחברו על זמן מה, כדי שיחזור זה וילוהו פעם אחרת סך יותר לזמן כזה, או סך כזה לזמן ארוך יותר, זה ריבית גמור. ואם מלוה לו על מנת שילוה לו פעם אחרת סך כזה לזמן כזה, יש אומרים שגם כן אסור ויש אומרים דמותר ויש להחמיר. אך אם לא התנו כן אלא שהוא מלוה לו ברצונו פעם אחרת, אף על פי שאינו עושה כן אלא מחמת שזה גם כן כבר הלוהו, בזה יש להקל.

ח) צריך המלוה לזהר שלא ליהנות מן הלוה שלא מדעתו כל זמן שמעותיו בידו (ה) אפילו בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוהו, שכיון שנהנה שלא ברשותו, נראה שסומך עליו שבשביל מעותיו שבידו ימחול לו, אבל אם נהנה ממנו מדעתו, (ו) מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוהו, ובלבד שלא יהא דבר של פרהסיא.

ט) אם לא היה (ז) הלוה רגיל להקדים להמלוה שלום בפעם אחרת, אסור להקדים לו, (ח) ואסור לכבדו באיזה כיבוד בבית הכנסת או במקום אחר אם לא היה רגיל כן גם בפעם אחרת, וכן שאר ריבית (ט) דברים בעלמא אסור, שנאמר נשך כל דבר אשר ישך אפילו דיבור אסור. וכן המלוה מזהר על ריבית דברים, כגון אם אומר להלוה, הודיעני אם יבא פלוני ממקום פלוני, אף על פי שאינו מטריחו אלא באמירה בעלמא, אם לא היה רגיל עמו בזה קודם לכן ועתה סומך על הלואתו לצוות עליו, מפני שהוא נכנע לו הרי זה ריבית. ואם תאמר והא כתיב עבד לוח לאיש מלוה, זהו אינו אלא לענין אם נפל ביניהם דין ודברים, ואומר המלוה נלך לבית דין הגדול לדון שם והלוה אומר לדון כאן, מחויב הלוה לילך כמו שרוצה המלוה, והמלוה אינו מחויב ללכת לבית דין הגדול שבמקום אחר, משום שנאמר עבד לוח לאיש מלוה.

א) לפי שנפשו של אדם בטבעו חומד ומתאוה אל הממון, וקרוב יותר שיהא אדם נכשל באיסור ריבית מבשאר איסורין שבממון. כי בגזל ואונאה וכדומה הרי זה משגיח על עצמו שלא יהא נגזל ושלא יתאנה. וגם זה שהוא רוצה לגזול או להנות את חברו, לפעמים הוא נמנע מחמת בושה או מחמת יראה, מה שאין כן ברבית, כי הלוה נותן לו ברצונו הטוב והוא שמה, כי מצא מקום ללוות על כל פנים ברבית, וגם המלוה חושב בדעתו כי הרי הוא עושה טובה גדולה עם הלוה, שיוכל להרויח בממון זה כפלי כפלים יותר מן הריבית, ולכן נקל מאוד שיהא אדם נתפתה חס ושלום מן היצר הרע להיות נכשל באיסור זה. על כן החמירה תורתנו הקדושה מאד באיסור זה והרבה לאוין נאמרו בו, המלוה עובר בששה לאוין, ולא יקום בתחיית המתים, שנאמר בנשך נתן ותרבית לקח וחייה לא יחיה, הלוה עובר בשלשה לאוין, הסופר והעדים והערב עוברים כל אחד בלאו אחד, וכן הסרסור שהיה ביניהם או שסייע לאחד מהם כגון שהורה מקום להלוה ללוות, או שהורה מקום להמלוה להלוות גם כן עובר בלאו אחד.

ב) מי שנכשל ולקח ריבית (א) מחויב להחזירו (מלבד ריבית מוקדמת וריבית מאוחרת דלקמן סעיף י').

ג) אפילו לא פסק עמו (ב) את הריבית בשעת הלואה, אלא שהלוה לו בחנם עד זמן פלוני או שמכר לו איזה סחורה בהקפה עד זמן פלוני, או שחייב לו בענין אחר לשלם לו, יהיה מאיזה ענין שיהיה, ובהגיע זמן הפרעון פוסק לו איזה דבר, בשביל שירחיב לו את הזמן, גם זאת היא ריבית.

ד) אפילו אם הלוה נותן לו יותר מדעתו (ג) בשעת הפרעון, שלא התנה עמו ואינו אומר שנותנו לו בשביל ריבית גם כן אסור.

ה) אפילו אומר לו הלוה בשעת נתנת הריבית שהוא נותנו לו במתנה, גם כן אסור לקבלו ממנו. אבל אם כבר לקח ממנו ריבית והמלוה עושה

לבריאות גופו, לא חיישינן לתקלה.

סימן ס"ה

סעיף ב' - (א) מחויב להחזירה. כדי לצאת החייב בידי שמים.

סעיף ג' - (ב) את הריבית. ואפילו אם המלוה מתנה עמו שיתן פרוטה הנוספת לצדקה, הרי זה ריבית גמורה, כאילו נתנה לו בידו, כיון שנתנה לצדקה בשליחותו.

סעיף ד' - (ג) בשעת הפירעון. ואפילו אינו מתכוין כלל בשביל ההלואה ואפילו רגיל ליתן לו מתנות קודם לכן שכל מה שנותן בשעת הפרעון יותר מחובו נראה כריבית (ש"ע הרב).

סעיף ו' - (ד) מתנה מרובה. ובפרישה הוסיף דכל מה שידוע שלא היה עושה כלל בלא ההלואה הרי זה כמתנה מרובה ואסור, ואם הוא מופלג הרבה אחר הפירעון, מותר אפי' מתנה מרובה, אם אינו מפרש לו בשביל ההלואה (בי"ד סימן ק"ס).

סעיף ח' - (ה) אפי' בדבר. ובש"ע הרב הוסיף דאם הם אוהבים זה לזה בענין שהיו רגילים ליהנות זה מזה הנאה זו לפני ההלוואה, יש להתיר גם לאחר ההלוואה, כי אינו נראה כלל שסומך על ההלואה כיון שהיה רגיל לעשות כן מקודם ג"כ.

(ו) מותר בדבר. והש"ך כתב שלא יתכוין עכשיו בשביל ההלואה. והט"ז ס"ל, וכ"כ הגר"עק"א, דמותר לכיון ובלבד שלא יאמר בפירוש (ט"ז סימן ק"ס סק"ג)

סעיף ט' - (ז) אם לא היה הלוה רגיל. ובר"ן (נדרים דף מו.) חידש דבתרי זימני מיקרי רגיל.

(ח) ואסור לכבדו, ואסור ללמוד עמו או בנו מקרא או גמרא. והגר"ש קלוגר בטו"ד כתב דאסור לכבדו בסנדקאות, ובמהר"ל (ב"ק פ"ט.) איתא דאסור לקרותו לס"ת ואסור ליתן לו גלילה, ואף שידוע לעצמו שהיה מכבדו אף בלי ההלואה, מ"מ אסור דהוי דבר שבפרהסיא.

(ט) דברים בעלמא אסור. כגון לקלסו בפניו או להודות לו, ולהחזיק לו טובה, או לברכו בפניו על שהלוהו, או על שהרחיב לו זמן אסור, ואם צריך לבקש שירחיב לו זמן יבקש בתחנונים, ולא ברברי שבח וקילוסין.

ולחפסיד, בשביל שיהיה המעות בידו איזה זמן גם כן אסור.

(יד) מי שיש שטר חוב על חברו, (יג) מותר למכרו לאחר בפחות, ואפילו קודם זמן הפרעון, (יח) ויכתוב המוכר להלוקח, אני מוכר לך שטר זה, וקני לך איהו וכל שעבודיה, וצריך שיהא האחריות על הלוקח. רק אחריות שבא מחמת המוכר, כגון שהשטר פרוע וכדומה יכול להיות על המוכר. וכשם שיכול למכור את השטר לאחר בפחות, כמו כן יכול למכרו גם להלוה בעצמו.

(טו) ובאופן זה יכולין להועיל, כגון ראובן שצריך למעות בניסן, הולך אצל שמעון, ושמעון נותן לו שטר חוב על עצמו שהוא חייב לפרוע לו מאה זהובים בחדש תשרי, (וכנגד זה נותן גם ראובן שטר חוב כזה לשמעון, שהוא חייב לפרוע לו מאה זהובים בתשרי, כדי שיהא שמעון בטוח), והולך ראובן ומוכר את השטר חוב שיש לו על שמעון ללוי עתה בניסן בעד תשעים זהובים (ומכל שכן שאם יש לשמעון שטר חוב על יהודה, אשר זמן הפרעון הוא לאחר זמן, שהוא יכול למכרו לראובן בהקפה עד הזמן, וראובן יתן לו שטר חוב על זאת, ושוב ימכור ראובן את השטר חוב הזה בעד כמה שיוכל, אבל אם ראובן יכתוב שטר חוב על עצמו למכרו לשמעון, אפילו על ידי שליח, אסור.

(טז) אסור לקנות תבואה או שאר דבר בהקדמת מעות, ושיתן לו את התבואה לאחר זמן, דחיישינן שמא בנתיים תתייקר התבואה אחר כך בזמן שיתן לו את התבואה, נמצא הלוקח נוטל יותר משיעור מעותיו בשביל שהקדים את המעות. אבל אם יש להמוכר גם עתה כל התבואה שהוא מוכר, אף על פי שלא יתננה להלוקח עד לאחר זמן מותר, כי מה שיש להאדם יכול למכור אפילו בזול הרבה כרצונו. ואפילו התבואה לא נגמרה עדיין לגמרי כראוי, אלא שצריכה עוד מלאכה אחת או שתי מלאכות, נחשב כאלו היא גמורה ומותר, אבל אם מחוסרת עוד שלש מלאכות אסור.

(י) אפילו טובת הנאה שאינו ממוזן, אסור להמלוה ליהנות מן הלוה, כגון שאם המלוה הוא בעל מלאכה והלוה הזה אין דרכו ליתן לו מלאכה בפעם אחרת, רק עתה מחמת שהלוה רוצה לתת לו מלאכתו אסור.

(יא) אסור להלוות (י) לאחד סאה תבואה שיחזור לו אחר כך סאה תבואה אפילו מין במינה, כי שמא תתייקר בנתיים התבואה ונמצא זה מחזיר יותר ממה שלוה, אך יעשנו דמים, שאם תתייקר התבואה לא יתן לו רק הדמים. ואם יש ללוה (יא) אפילו רק מעט ממין זה, (יב) מותר ללוות אפילו כמה כורין. וכן אם יש לו לאותו מין שער קבוע בשוק, מותר ללוות אף על פי שאין ללוה כלום מזה המין, וכל זה מין במינו, אבל מין בשאינו מינו, כגון להלוות סאה חיטין בסאה דוחן אסור בכל ענין, אף על פי שהן בשער אחד ויש לו דוחן. ובדבר קטן שאין הדרך להקפיד ביוקרא וזולא, מותר בכל ענין, ולכן מותרת אשה להלוות ככר לחם לחברתה.

(יב) המלוה מעות על משכון בית או שדה, או מקום בבית הכנסת, והמלוה יקח את הפירות מהמשכון, צריך להיות בנתיים, (יג) דהיינו שינכה לו מן החוב דבר קצוב לכל שנה, שזהו, יהיה השכירות שנותן המלוה, ואפילו השכירות שזה יותר ממה שקצבו ביניהם (יד) מותר, אבל לא יחזיר המלוה וישכירו להלוה עצמו. ועוד יש בענין משכנתא (טו) הרבה חילוקי דינים ואין לעשות כי אם על פי שאלת חכם.

(יג) דבר שיש לו (טו) שער ידוע, אסור למכרו ביותר מן השער, מפני שממתין לו את המעות, אבל דבר שאין לו שער ידוע אף על פי שאם היה נותן לו עתה את המעות, היה נותנו לו בפחות, ובשביל שהוא ממתין את המעות מוכר לו קצת ביותר, מותר. ובלבד שלא יעלה הרבה (דהיינו שתות או יותר) עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו. וגם אם לא מעלהו הרבה, אלא שהוא מפרש ואומר, אם תתן לי מיד את המעות הרי לך בעשרה ואם בהקפה תתן לי אחד עשר, אסור. וכן אם הקונה קונה את הסחורה ביוקר כדי למכרה מיד

סעיף י"א - (י) סאה תבואה. וה"ה בכל שאר דברים יש איסור זה, וסאה תבואה לא דווקא (ש"ע סימן קס"ב סעיף א').
(יא) מעט ממין זה. וצריך שיהא אפשרות להמלוה להגיע לחלק המעט זו שיש לו, אבל אם יש לו במקום אחר והמלוה אין לו דרך לשם לא מהני (רמ"א סימן קס"ב סעיף ב').
(יב) מותר ללוות. אבל אם מלווהו מין זה לפרוע לו לאחר זמן מין אחר, אע"פ שהן בשער אחד ויש לו המין האחר, מ"מ כיון שהם שני מינים ולפעמים אינן שוות ג"כ אסור (רמ"א שם סעיף ה').
סעיף י"ב - (יג) שינכה לו מן החוב. וזה דווקא אם מנקה לו מן החוב גופא, אבל אם נותן לו מכיסו שכר מועט בכל שנה אסור (חות דעת).
(יד) מותר. ודווקא כשהוא ממשכן את שדהו או את ביתו שהוא כעין מכר קצת, משא"כ במלוה לחבירו סתם, אסור לשכור ממנו ביתו או דבר אחר בפחות משווי בכל ענין (ש"ע סי' קס"ו סעיף א').
(טו) הרבה חילוקי דינים. בקצת השלחן (סימן ע"ב סק"י) חידש באחד שהיה לו בגד מהלוה בתורת משכון, והחזירה להלוה לצורך יו"ט והבטיחו הלוה שיתן לו מתנה עבור זה, דלכאורה היה נראה להתיר כיון דאינו מקבל המתנה בשביל ההלוואה, רק בעבור החזרת המשכון על יו"ט, מה שלא היה מחויב לעשות, א"כ אין בזה איסור ריבית. אלא דאפ"ה יש כאן איסור ריבית.
סעיף י"ג - (טז) שיש לו שער ידוע. ואפילו דברים שאין להם שער ידוע, רק שהכל יודעים שזהו הוא שומתו, כמו לפלל או שעה, שכל הפלפלין והשעוה שיוין, והכל קונים אותם תדיר ויוודעים מחירתם, אסור ג"כ למכרם יותר משומתם הידועה (אחרונים).
סעיף י"ד - (יז) מותר למכרו לאחר. ובשו"ת פני מבין (י"ד סי' קל"א) חידש דאם יש טירחא לגבות וצריך לילך לערכאות לדון ורוצה לוותר ולמכור בפחות, כדי שלא יצטרך לילך ולטרוח בערכאות מותר למכור השטר בפחות מהסכום בכל ענין.
(יח) ויכתוב. ואם היתה מלוה על פה, כתב החכמת אדם, שצריך שיקנה בו הקונה במעמד שלשתן, דהיינו שהמלוה יאמר להקונה במעמד הלוה, הרי חוב זה שמגיע לי מזה יהי

אחד, מותר. והטעם בזה, משום דמצד הדין שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, הלכך כאשר לוקח ממנו זהוב בכל חודש דהוי ליה שנים עשר זהובים, אין זאת שכר המתנת המעות, שהרי אינו מחויב לשלם לו במוקדם, ומה שאמר לו אם תתן לי מיד הרי היא לך בעשרה, אז היה מוחל לו שני זהובים, לפי שמקדים לו לשלם קודם זמן הפרעון, וזאת מותר.

כב) ודוקא בשכירות קרקע מותר להרבות בענין זה, מפני שהקרקע נקנית לו מיד, אבל להרבות בשכירות פועל אסור בענין זה. דהיינו שאם שוכר את האדם שיעשה לו מלאכתו לאחר זמן, ומקדים לו שכרו היום קודם שנכנס למלאכה, ובשביל זה יעשה לו את המלאכה בפחות מן הראוי, זאת אסור, דכיון דהפועל אינו משתעבד מהשתא הוי ליה כמו הלואה, אך אם הפועל נכנס למלאכתו מיד, אף על פי שלא יגמור את המלאכה עד לאחר ימים הרבה, מותר להקדים לו שכרו בשביל שיעשה בזול, דכיון שיתחיל מיד במלאכה הוי ליה שכירות ולא הלואה.

כג) מותר להרבות בנדוניית חתנים, כגון שפסק נדוניא לבתו, והתנה עם חתנו שכל שנה שיניח אצלו את הנדוניא, יתן לו כך וכך שכר מותר, שאין זה אלא כמוסיף לו נדוניא, וכאלו אמר לו, אני נותן לך מתנה כך וכך לזמן פלוני, ואם לא אתן לך לזמן פלוני, עוד אני מוסיף לך כך וכך, דמותר. ודוקא כשהתנו כן מיד בשעת כתיבת התנאים דכיון דעד עתה לא היה עליו שום חיוב, אם כן הכל הוא חיוב אחד, אבל אם בשעת כתיבת התנאים, נתחייב בסתם סך נדוניא, ובשעת החתונה רוצים להתפשר לתת לו דבר מה (כב) בשביל הרחבת הזמן אסור, וצריכין לעשות בדרך היתר.

יז) ואם הוקבע השער לתבואה, יכול לקנות בהקדמת מעות (יט) כפי השער, אף על פי שאין להמוכר כלום, שהרי אפילו תתייקר אחר כך התבואה, אין הלוקח מרויח במה שהקדים את המעות, כיון שהיה יכול לקנות אז תבואה במעותיו בשער זה. ומאחר שפסק בהיתר אף על פי שנתיקרה אחר כך התבואה בשעת הפרעון, ואינו רוצה לתת לו את התבואה שפסק עליה, יכול לשומה על סחורה אחרת שיתן לו, או שיתן לו מעות כשווי של עתה.

יח) מי שיש לו סחורה שנמכרת כאן בזול ובמקום אחר ביוקר, ואמר לו חברו, תנה לי סחורה זאת ואוליכנה למקום היוקר, ואמכרנה שם, ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני, ואפרענה לך כפי מה שהיה שוה שם לאחר נכיון ההוצאה שעלו על הסחורה, אם האחריות בהליכה (כ) היה על הלוקח אסור, ואם האחריות על המוכר מותר, והוא שיתן להלוקח איזה דבר (כא) בשביל טרחו

יט) מותר להלוות לחברו מאה דינרין שיקנה בהם סחורה על היריד, ובשובם לביתם יתן לו הלואה מאה ועשרים דינרין בעדה, ובלבד שיקבל המלוה את הסחורה ויוליכנה לביתו ויהיה אחריות הדרך על המלוה, דהוי כמו שיש לו חלק בריוח הסחורה הואיל ומקבל עליו אחריות.

כ) ראובן שהולך למקום שקונים סחורה בזול, יכול שמעון לומר לו, הבא לי סחורה משם ואני אתן לך ריוח כך וכך, ובלבד שתהא אחריות הסחורה על ראובן עד שהוא מוסרה לשמעון.

כא) מותר להרבות שכר הקרקע. כיצד, השכיר לו את החצר ואמר לו קודם שהחזיק בו, אם תתן לי את השכירות מיד, הרי הוא לך בעשרה זהובים לשנה, ואם תשלם לי בכל חודש תתן לי בעד כל חודש זהוב

שייך לך.

סעיף י"ז – (יט) כפי השער. ודוקא כשמור בזול סתם, אבל אסור לפרש ולומר אם תתן לי המעות עכשיו אתן לך בפחות, ואם תתן לאחר זמן אתן ביותר, שזה כאומר שבשביל המתנת הסחורה אחר קבלת המעות מויל לו.

סעיף י"ח – (כ) על הלוקח אסור. דהשתא הוא מלוה גביה ויהיב ליה מותרות כריבית, משא"כ אם האחריות על המוכר, דלא מתחלת ההלוואה עד שעה שימכרנה, וכל מה שימכרנה ביוקר הרי הוא של בעלים הראשונים (ט"ז).

(כא) בשביל טרחו. חוץ מה שצריך ליתן לו הוצאת הדרך שעל הסחורה (שו"ע הרב).

סעיף כ"ג – (כב) הרחבת זמן אסור. ויש לעיין בחתן שיש לו עסקים וצריך למעות נדוניא, ומפני שחזרתו מעכב המעות יש לו היזק בעסקים, אם מותר לקבל ממנו הרווחים וצ"ע.

כח) מעותיו של ישראל מופקדים ביד עובד כוכבים, והלוה אותם לישראל בריבית, אם היו באחריות העובד כוכבים שאם יאבד החוב יתחייב הוא לשלם במעותיו מותר, ואם אינו באחריות העובד כוכבים אסור. ולכן במקום שיש קבוצות מעות (קופות חסכון) וכדומה שיש לישראל חלקים (מניות) שמה וישראלים לויים משם בריבית, אף על פי שהממונים המה עובדי כוכבים, מכל מקום נראה לי דאיסור גמור הוא. ולכן אסור ליתן לשם מעות (כי שמא ילוה ישראל שאינו הגון) וכן אסור ללוות משם, כי שמא נתן לשם ישראל שאינו הגון.

כט) שותפין (כד) שצריכין ללוות מעות בריבית מעובד כוכבים, יעשו שאלת חכם איך לעשות.

ל) מומר אסור ללוות ממנו בריבית, וגם להלוות לו בריבית יש להחמיר.

סימן ס"ו - הלכות עסקא

סעיף א) הנותן לחברו מעות שיתעסק בו, והריות יהיה לחצאין וגם ההפסד יהיה על שניהם בשוה, זהו נקרא עיסקא ואסור, מפני כי החצי ממעות אלו היא מלוה ביד המקבל, שהרי היא באחריות שלו והוא נוטל את הריות, וגם ההפסד עליו, והחצי הוא פקדון אצלו שהרי היא באחריות הנותן והוא לוקח את הריות מחצי זה, וגם ההפסד מחצי זה עליו, והמקבל שהוא מתעסק וטורח בחצי הפקדון שהוא שייך להנותן, זהו רק מפני שנותן לו את החצי בהלוואה, והוי ריבית ואסור. ויש היתר לזה אם הנותן נותן להמקבל (א) איזה שכר בשביל העמל והטורח שהוא מתעסק בחלקו, ויש לקצוץ או שיתן לו מיד בשעת נתינת המעות שכרו, ודי אפילו בדבר מועט.

ב) יכולין להתנות שלא יהא המקבל נאמן לומר (ב) שהפסיד מן הקרן, כי אם על פי עדים כשרים ועל הריות לא יהא נאמן כי אם בשבועה.

ג) גם יכולים להתנות שהברירה הוא ביד המקבל, (ג) שאם ירצה לתת להנותן כך וכך בעד החלק הריות שלו, יהא הרשות בידו, וכל מותר הריות ישאר לו. ודרך זה הוא נכון, כי מסתמא המקבל לא ירצה לישבע, ויתן לנותן כפי מה שיקצבו ביניהם, וזהו היתר עיסקא הנהוג

כד) ישראל שלוה מעובד כוכבים בריבית וישראל אחר יהיה ערב, אם הוא בענין שאין העובד כוכבים יכול לתבוע תחלה אלא את הלוה, ואך כשלא יהיה אפשר לגבות מן הלוה אז יכול לתבוע מן הערב מותר, אבל אם הוא בענין שהעובד כוכבים יכול לתבוע תחלה את הערב, (ג) אם כן הוי כאלו הערב לוח מן העובד כוכבים והלוה לישראל הלוה ואסור. וכן עובד כוכבים שלוה מישראל בריבית, וישראל אחר הוא ערב, אם הוא בענין שאין המלוה יכול לתבוע תחלה אלא את העובד כוכבים הלוה, ואך כאשר לא ימצא אצל העובד כוכבים הלוה אז יגבה מן הערב מותר, אבל אם הוא בענין שיכול לתבוע תחלה גם את הערב, אם כן הערב הוא כמו לוח ואסור. ואם הישראל ערב רק בעד הקרן ולא בעד הריבית מותר.

כה) עובד כוכבים שאמר לישראל, לוח בשבילי מעות בריבית מישראל על משכון זה, או אפילו אינו נותן לו משכון אלא שטר חוב, והמלוה סומך את עצמו רק על המשכון, או על השטר של עובד כוכבים ועל השליח אין שום אחריות מותר, ואפילו אם הישראל השליח מביא את הריבית להמלוה מותר לקבלו, ובלבד שהמלוה יגמור זאת בדעתו, שכל אחריות המשכון והמעות בין בהבאה בין בחזרה הכל על אחריותו, ועל השליח לא יהיה שום אחריות.

כו) וכן ישראל שנתן משכון או שטר חוב לישראל חברו, שילוח בשבילו על זה מעות בריבית מעובד כוכבים, אם העובד כוכבים אינו סומך רק על המשכון או על השטר, ועל השליח אין שום אחריות מותר. וכן אם הישראל הלוה תחלה לישראל חברו על משכון, ואחר כך אמר להמלוה, לוח מעות מעובד כוכבים בריבית על משכון זה, ועלי לשלם הקרן והריבית, אם העובד כוכבים סומך עצמו על המשכון לבד מותר.

כז) ישראל שהלוה לעובד כוכבים על משכון בריבית כך וכך לחדש, ואחר כך בא הישראל לחברו שהוא ילוה לו את המעות על משכון זה, ושהוא יטול את הריבית שיעלו מהיום עד הפרעון מותר. אבל אם הישראל הראשון כבר זקף את הקרן עם הריבית לכל זמן ההלוואה הרי הכל היא כקרן של ישראל, ואסור ללוות על משכון זה מישראל חברו בריבית, דהוי כאלו נתן את הריבית מכיסו.

סעיף כ"ד - (ג) א"כ הוי כאילו, לפיכך שנים שלוח מן הנכרי בריבית אסורים לחתום בשטר אחד, שכתב בו רצח מזה גובה רצח מזה גובה מפני הטעם שנתבאר כאן (חזות דעת).

סעיף כ"ט - (כד) שותפין שצריכין, ובטור"ו כתב ששניהם יחתמו השטר להעכו"ם דא"כ כיון דהעכו"ם אינו מכיר אלא זה שלקח המעות ממנו, א"כ הוא עיקר הלוה, והשני הוה כלוה מן חברו השותף.

סימן ס"ו

סעיף א' - (א) איזה שכר. ואינו רשאי לוותר כלום להנותן משום איסור ריבית, שהרי הוא לוח גמור על חצי ההלוואה, כיון שאחריות ההפסד עליו, לפיכך צריך הוא ליהדר שלא לעשות שום טובת הנאה להנותן (חזות דעת).

סעיף ב' - (ב) שהפסיד מן הקרן. אבל אסור להתנות עמו כן על הרווח שלא יהא נאמן בשבועה לומר שלא היה שם ריות, שכיון שהוא ספק מתחילתו אם יהיה שם ריות, אין לו לומר איני מאמינך (לבוש).

סעיף ג' - (ג) שאם ירצה לתת להנותן כך וכך, ובשו"ת הר צבי (סי' קכ"ח) כתב שיכול לקבל את המלוה לפועל בעסק מסחרו, וזה בעבור חלק המגיע לו, ויכתבו זאת בפירוש בהשטר עיסקא.

ז) אם השעה דחוקה ואי אפשר להם לכתוב שטר עיסקא, יכולין להתנות כל הדברים הנזכרים לעיל בעל פה.
ח) אם מקדים מעות על סחורה, יכתבו שטר היתר עיסקא בענין זה:

מודה אני חתום מטה שקבלתי מאת ר' ראובן וויינשטאק מאונגוואר סך מאה זהובים להתעסק במעות זה, במאשין שאני מחזיק בכפר זאהאן עד ראש חדש ניסן הבא עלינו לטובה, והריוח שיעלה לערך מעות אלו לאחר נכיון כל ההוצאות, יהיה מחצה שלי ומחצה לר' ראובן הנזכר לעיל, וכן חס ושלום ההפסד יהיה חלק כחלק. ומיד בראש חדש ניסן הבא עלינו לטובה אני מחויב להחזיר לר' ראובן הנזכר לעיל את הקרן עם חלק ריוח שלו, ולא אהא נאמן לומר הפסדתי אלא בבירור על פי שני עדים כשרים ועל הריוח לא אהא נאמן כי אם בשבועה. אך זאת הותנה בינינו שאם ארצה בראש חודש ניסן הבא עלינו לטובה ליתן לר' ראובן הנזכר לעיל בעד הקרן וגם בעד חלק הריוח שלו סך חמש מאות שפיריטוס, אזי אין לו עלי עוד שום תביעה יותר, וכל דין תורת נאמנות לבעל השטר אף לאחר זמן פרעון. וקבלתי שכר עמלי.

אונגוואר, י"א תשרי, תרל"א, לפ"ק.

בפנינו עדים:

שמעון בלומענטהאל.

לוי בלוישטיין.

יהודה הלוי טוביב.

בינינו. ואפילו אם המקבל יודע אחר כך בעצמו שלא הרויח או אפילו אם הפסיד יכול ליתן להנותן את הקרן עם הריוח שקצבו ביניהם ואין כאן שום איסור, דכיון שיש עליו חיוב שבועה, יכול לפטור את עצמו בממונו מן השבועה.

ד) אבל שיקנה המקבל את חלק הריוח של הנותן בכך וכך, שיהיה מחויב לתת אחר כך וכך בכל אופן, זהו אסור, אלא צריך שתהיה להמקבל הברירה.

ה) נתן לו עיסקא על זמן, ונתעבב אצלו המעות גם אחר זמן הפרעון, צריך המתעסק ליתן לו ריוח גם בעד הזמן שאחר כך, כי מסתמא נשאר בידו על תנאי הראשון. ומכל מקום טוב יותר לכתוב תיכף בתוך השטר עיסקא, שאם ישאר המעות אצל המקבל לאחר הזמן, יהיה גם כן בתנאי זה.

סעיף (ו) (ה) נוסח שטר עיסקא:

מודה אני חתום מטה שקבלתי לידי מאת ר' ראובן הורוויץ מאונגוואר סך מאה זהובים בתורת עיסקא לחצי שנה מיום דלמטה, והתחייבתי את עצמי שכל סחורה טובה שתהא נראה בעיני, שהיא היותר קרובה להריוח בה, מחויב אני לקנות בעד סך הנזכר לעיל והם קודמין למעותי, וכל הריוח שיתן ה' לידי מאותה סחורה, יהיה המחצה לי והמחצה לר' ראובן הנזכר לעיל, וכן חס ושלום להפסד, הוא חלק כחלק. ומיד לאחר כלות חצי שנה מיום שלמטה, אני מחויב להחזיר לר' ראובן הנזכר לעיל את הקרן וגם חצי ריוח שלו, ולא יהא לי נאמנות לומר הפסדתי, אלא על פי שני עדים כשרים, ועל הריוח לא אהא נאמן רק בשבועה. ואולם תנאי היה בינינו, שאם ארצה ליתן לו בעד חלק ריוח שלו עשרה זהובים, אזי אין לו עלי שום תביעה, כי המותר שייך לי לבד, אפילו יבורר שהיה הרבה ריוח, וכל דין תורת נאמנות לבעל השטר אף לאחר זמן פרעון, וכל זמן שלא אחזיר את המעות הנזכר לעיל הם בידי בעיסקא באופן הנזכר לעיל. וקבלתי שכר עמלי.

אונגוואר, כ"ח שבט, תרל"א לפ"ק.

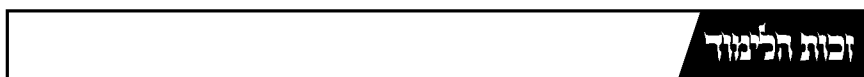
בפנינו עדים:

שמעון אייזענשטיין.

לוי בלוישטיין.

יהודה הויכבערגער.

סעיף ו' – (ד) נוסח שטר עיסקא. ובשו"ת מהרש"ג (יו"ד סי' ה') חידש דבעלי הבאנק שכותבים דמגלים דעתם דהעסק הוא עפ"י צד היתר עיסקא, זה מועיל דווקא כשהבאנק הראשי הנותנים מעות לזה הבאנק מסכימים לזה, אמנם בשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' קצ"ב) כתב לענין באנק שעומדת תחת פיקוח הממשלה, דיכולין לכתוב היתר עיסקא אפי' אם הממשלה אינה ידועה לה מזה.

יב) ישראל שנתן לחבירו בהמה לגדלה ושיחלקו אחר כך בריוח, דינו כמו שנתן לו מעות בעיסקא.

סימן ס"ז - הלכות נדרים ושבועות

סעיף א) אל תהי רגיל בנדרים, כל הנודר כאלו בונה במה בשעת איסור הבמות, והמקיימו כאלו הקריב עליו קרבן שחייב משום שחזני חוץ, כי טוב יותר שישאל על נדרו ויתירו לו. והני מילי בשאר נדרים, א) אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, שנאמר נדרי לה' אשלם, ולא ישאל עליהם אלא בשעת הדחק.

ב) וכן יתרחק מן השבועה. אבל אם עבר ונשבע על איזה דבר, לא ישאל עליו א) אלא יעמוד בשבועתו אף על פי שהוא מצטער, שנאמר (ד) נשבע להרע ולא ימיר, וכתוב אחריו עושה אלה לא ימוט לעולם, (ה) ואין נשאלין על השבועה אלא בשעת הדחק.

ג) צריך לזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו לצדקה אין טוב לידור, אלא אם יש לו בידו מה שהוא רוצה ליתן יתן מיד, ואם אין לו ימתין עד שיהיה לו ויתן בלא נדר. ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם (ו) יאמר בפירוש שהוא פוסק בלי נדר, וכן כשמוזכרין נשמות שנודרין לצדקה יש לומר בלי נדר, (ז) אם הוא בעת צרה מותר לו לנדר.

ד) אם דעתו לקבוע לו איזה לימוד בתורה או לעשות איזה מצוה, והוא ירא פן יתירשלא אחר כך, או שהוא מתירא פן יסיתהו היצר לעשות איזה איסור, או למנעו מלעשות איזה מצוה, מותר לו לזרוזי נפשיה בנדר או בשבועה. דאמר רב מנין שנשבעין לקיים את המצוה לזרוז את עצמו, אף על פי שהוא מושבע ועומד מהר סיני, שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך, ואפילו אם לא אמר בלשון נדר או שבועה אלא בדיבור בעלמא הוי נדר, ומחויב לקיים. ולכן צריך האדם לזהר כשהוא אומר שיעשה איזה דבר מצוה שיאמר "בלי נדר". וטוב שירגיל האדם את עצמו כן אפילו באמרו לעשות דבר רשות, כדי שלא יכשל חס ושלום בעון נדרים.

ט) אם הנותן רוצה שהמקבל יתן לו שטר חוב פשוט ואמין כחק המדינה, בכדי שאם המקבל יסרב מלפרוע או ימות, יהא לו נקל לגבות מעותיו על ידי ערכאות, אלא שבעל פה הם מתנים שהמעות האלה הן בתורת עיסקא לא מהני. ואפילו השטר אינו אלא על הקרן לבד, דכיון שהנותן יכול לגבות כל המעות בשטר חוב שבידו, אפילו אם יהיה הפסד ברור אסור. ואפילו אם המקבל מאמין להנותן והוא אדם חסיד, מכל מקום לא מהני, ואפילו אם המקבל נותן להנותן גם שטר עיסקא, שכתוב בו כי המעות שנכתב בשטר חוב הוא בתורת עיסקא גם כן לא מהני, דאיכא למיחש שמא הנותן (ח) או יורשיו יעלימו אחר כך את השטר עיסקא ויגבו בשטר חוב. ואין היתר לזה אלא שישלישו את השטר עיסקא ביד שלישי, או שהנותן יחתום את עצמו על השטר עיסקא, והיא מונח ביד המקבל, או שיכתבו על השטר חוב שהוא על פי אופן המבואר בשטר עיסקא, או לכל הפחות ייחדו עדים שהשטר חוב הוא בתורת עיסקא, ובכל אופנים אלו אפילו אם נכלל בשטר חוב הקרן עם הריוח שפיר דמי.

י) שטר עיסקא לא מהני להתיר, אלא אם האמת כן הוא שהוא נוטל את המעות לעשות בו איזה עסק, אבל אם אינו נוטל את המעות לצורך עסק, אלא לפרוע איזה חוב וכדומה, אז לא מהני שטר עיסקא כיון שהוא שקר. אבל (י) יכולין לעשות באופן זה, כגון ראובן שהוא צריך למעות, ויש לו איזה סחורה אפילו במקום אחר, יכול למכרה לשמעון אפילו בזול גדול, ובתנאי שהברירה ביד ראובן, שאם לא ימסרנה לידי שמעון עד יום פלוני יתן לו בעדה כך וכך (שיהיה לשמעון ריוח כראוי), ושמעון יתן לראובן את המעות, (י) ויעשו קנין סודר לקיום המקה, דהיינו ששמעון הלוקח יתן קצת מבגדו לראובן שיתפוס בו, ובוזה הוא קונה את הסחורה של ראובן, ואפילו שלא בפני עדים, הסחורה היא באחריותו של שמעון הקונה.

יא) וכן ראובן שהיה חייב לשמעון מעות, ובהגיע זמן הפרעון אין לו מעות לראובן והתפשר ששמעון ימתין לו איזה זמן, בזה גם כן אין תקנה בשטר עיסקא, אלא שראובן ימכור לשמעון איזה סחורה שיש לו באופן הנזכר לעיל, ושמעון יחזיר לו את השטר חוב שהיה לו עליו מכבר, וראובן יתן לו שטר על הסחורה אשר קנה מאתו באופן הנזכר לעיל.

סעיף ט' - (ה) יעלימו א"כ את השטר. בחכמ"א כתב הטעם דאיכא למיחש לרשיעי.

סעיף י' - (ו) יכולין לעשות. והח"ד חילקו ס"ל שאיסור גמור הוא לעשות באופן זה.

(ז) ויעשו קנין הסודר. ויש סוברים שצריך לעשות הקנין אצל בית דין חשוב, וי"א שבעינין בי"ד חשוב שבעיר.

סימן ס"ז - סעיף א' - (א) נדרי הקדש מצוה לקיימם. ובש"ך חו"מ (סי' צ"ה סק"ו) כתב דהקדשות דידן חולין נינהו, ואין עליהם כל חומר דין הקדש, ואפ"ה מצוה לקיימם.

סעיף ב' - (ב) וכן יתרחק מן השבועה. בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קס"ה) הוסיף דכשאומר בלשון ארור ונתכוין לשם שבועה ג"כ הוי כשבועה.

(ג) אלא יעמוד בשבועתו. ואם השבועה היתה שיפרע ביום פלוני ופלוני, ונמצא שאותו היום חל בשב"ק, כתבו הפוסקים (חו"מ סי' פ"ג פ"ז) שיתן לו משכון בשבת במקום ההלוואה, ויהא זה קיום שבועתו.

(ד) נשבע להרע ולא ימיר. והמחבר פסק ביו"ד (סי' רל"ט ס"ד) דאם נשבע לבטל מצוה דאורייתא, כגון שלא לישיב בסוכה אין השבועה חלה, ואם נשבע לבטל מצוה דרבנן, כגון שלא להדליק נר חנוכה, חלה השבועה, והוסיפו האחרונים דה"ה נשבע שלא לילך לביהכ"נ להתפלל חלה השבועה, דתפלה בציבור דרבנן.

(ה) על השבועה. וכל לשונות של שבועה בכלל זה, וכמש"כ הרמ"א (בסי' רל"ז) דגם אם נשבע בלשון העמים דינו כשבועה.

סעיף ג' - (ו) יאמר בפירוש. ואם לא אמר בלי נדר רק פסק סתם, כתב הש"ך דזה הוי כנדר, ומוציא שפתיך תשלם.

(ז) בעת צרה. והרמ"א (סי' רכ"ח סמ"ה) כתב דנדר בעת צרה, אין להתיר אלא לצורך מצוה, או לצורך גדול, והש"ך שם כתב לחדש דגם אם נראה לו שלא יוכל לקיים ולעמוד על דבריו ויבא לידי מכשול ג"כ מתירין לו.

שלוש עשרה שנה והביא שערות, והבת אינה גדולה עד שיהיו לה שנים עשרה שנה והביאה סימנים, אבל לענין נדר ושבועה יש להם קדימה שנה אחת, שהקטן בן שנים עשרה שנה ויום אחד, והקטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד, אפילו לא הביאו סימנים, (טו) אם מבינים לשם מי נדרו, ונשבעו, נדריהם נדר ושבועתם שבועה. אבל פחותים מזמן זה אפילו מבינים אין דבריהם כלום, ומכל מקום גוערין בהם ומכין אותם שלא ירגילו לשונם בנדרים ושבועות. ואם הוא דבר קטן וקל שאין בו עינוי נפש, גוזרין עליהם שיקיימוהו.

(י) האב מפיר נדרי בתו עד שתתבגר, דהיינו שיהיו לה שנים עשרה שנה וששה חדשים, והוא שלא נשאת, והבעל מפיר נדרי אשתו. כיצד. מפירין, אומר שלש פעמים "מופר" או "בטל" או שאר לשון המורה שהוא עוקר את הנדר מעיקרו, בין שאומר כן בפניה או שלא בפניה. אבל לשון התרה לא מהני באב ובבעל. וגם אין יכולין להפר רק ביום שמעם, דהיינו אם שמעו בתחלת הלילה מפירין כל הלילה וכל היום שלאחריו, ואם שמעו מיד סמוך לצאת הכוכבים, אין מפירין רק עד צאת הכוכבים, ויותר אינן יכולין להפר. (טז) בשבת לא יאמר לה "מופר ליכ"י" כמו בחול, אלא מבטל בלבד ואומר לה "טלי אכלי" וכיוצא בזה. ואם האב או הבעל אמר תחלה שהוא מרוצה על הנדר, אף על פי שלא אמר בפירוש, אלא שאמר לשון שהוא מורה שהוא מרוצה, ואפילו אם רק בלבו חושב שהוא מרוצה בנדרה, שוב אינו יכול (יז) להפר.

(יא) איזה נדרים יכולין האב או הבעל להפר, דוקא דברים שיש בהם עינוי נפש, כגון רחיצה, קישוט, כחול, ופרכוס וכיוצא בזה. והבעל יכול להפר גם דברים שאין בהם עינוי נפש, אם הם מן הדברים שבין איש לאשתו, וגורמים איבה בנייהם, אבל אלו אינם מותרים אלא כל זמן שהיא יושבת תחתיו, ולאחר שנתאלמנה או נתגרשה אסורה בהם.

(ה) מי שנדר נדרים כדי לתקן מדותיו הרי זה זריז ומשובת. כיצד, הרי שהיה זולל ונדר שלא יאכל בשר איזה זמן, או שהיה שוגה ביין, ואסר עליו את היין ונשאר משקין המשכרין, וכן מי שהיה מתגאה בפינו, וקבל עליו נזירות וכיוצא בזה, נדרים כאלו המה עבודת השם יתברך שמו, ועל אלו אמרו חכמינו זכרונם לברכה נדרים סיג לפרישות. ומכל מקום גם בנדרים כאלו אין לו לאדם להרגיל את עצמו, אלא יש להתגבר על יצרו גם בלא נדרים.

(ו) אין הנדר חל אלא אם היה (ח) פיו ולבו שוים, אבל אם נדר בטעות שלא היה דעתו כמו שהוציא בשפתיו, או שהרהר בלבו נדר (ט) ולא הוציא בשפתיו אין זה נדר.

(ז) מי שנהג איזה חומרא בדברים המותרים מדינא מחמת סיג וגדר ופרישות, כגון תעניות שבימי הסליחות, או שלא לאכול בשר ושלל לשותות יין משבעה עשר בתמוז ואילך וכיוצא בו אפילו לא נהג כן רק פעם הראשונה, אלא שהיה בדעתו לנהוג כן לעולם, או שנהג כן שלש פעמים, אף על פי שלא היה בדעתו לנהוג כן לעולם, ולא התנה שיהא בלי נדר, ורוצה לחזור מפני שאינו בריא, (יא) צריך התרה, ויפתח בחרטה שהוא מתחרט על מה שנהג כן לשם נדר. לכן מי שהוא רוצה לנהוג באיזה חומרות לסיג ופרישות, יאמר בתחלה שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההיא, או בפעמים שירצה, ולא לעולם.

(ח) כיצד מתירין את הנדר או השבועה, הולך אצל (יג) שלשה אנשים בני תורה, ואחד מהם (יד) יהיה בקי בהלכות נדרים, שידע איזה נדר יכולין להתיר, ואיזה מהן אינן יכולין להתיר, ואיך מתירין, והם יתירו לו. ומי שנדר בחלום, טוב שיתירו לו עשרה בני תורה.

(ט) אף על פי שלענין כל המצות שבתורה, אין הבן נעשה גדול עד שיהיו לו

סעיף ו' - (ח) פיו ולבו שוים. ואם נדר בעת שהיה שיכור והגיע שיכורתו לשיכורתו של לוט, נדרו לאו נדר כיון שאינו יודע בכלל מהו עושה, ואינו בכלל דעת.

(ט) שלא הוציא בשפתיו. ואם כפל דבריו, שאמר שתי פעמים שיעשה דבר זה או שלא יעשה, והתכוין לשבועה, פסקו ביו"ד (סי' רל"ז ס"ה) דהוי כשבועה, ובפתחי תשובה כתב דזה דווקא אם התכוין לשבועה, אבל בסתם דלא ידעינן אי התכוין לשבועה או לא, אין שום חשש.

סעיף ז' - (י) מי שנהג איזה חומרא. ובשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' רמ"ט) כתב לחדש דבן הסמוך אצל שלחן אביו, ונהג חומרא כמנהג אביו, אין נחשב זה כנדר, וכש"כ בת ישראל שנישאת וניגדרת אחר בעלה, שאין לה לנהוג בחומרי אביה.

(יא) צריך התרה. וזה דוקא שידע שדבר זה מותר מדינא ומעצמו נהג בו חומרא, אבל הנהיג איסור בדבר המותרים, מחמת שסוכרים שאסורים, ועכשיו נתברר שאין בו איסור כל כך, זה לא נקרא נדר כלל ואין צריך התרה.

סעיף ח' - (יב) כיצד מתירין. והמחבר ביו"ד (סי' רכ"ח ס"ו) הוסיף תנאי כדי שיוכל להתיר, שצריך שהנדר כבר יחול, ואינו יכול להתיר אלהבא.

(יג) שלשה אנשים. וצריך לידע שהביאו שתי שערות, ולכן כתב הגרעק"א על גליון השו"ע ביו"ד, יש ליהדר שלא ליקח מתירים כי אם אנשים שנתמלאו זקניהם.

(יד) יהיה בקי. ובמסגרת השלחן כתב שלכל הפחות צריך שיהא בקי בשו"ע יו"ד מסימן רכ"ח עד סימן רל"ב, ואם לאו בוודאי לא יוכל להתיר הנדר ויש הסוברים שכל הג' צריכין להיות בקי אין בדיני נדרים.

סעיף ט' - (טו) אם מבינים לשם מי נדרו. ומי"ג שנים ואילך, אע"פ שהם אינם יודעים לשם מי נודרים, נדריהם נדר, ואע"פ שלא הביאו שתי שערות (ש"ך ביו"ד שם) אמנם אי קטן יכול לשאול על נדריו בשהגיע לעונת הנדרים נסתפק בהם המושג למלך (נזירות פ"ב ה"ג) דאפשר דווקא לענין נדר, ריבתה בו התורה, אבל לא לענין שאלהוצ"ע.

סעיף י' - (טז) בשבת לא יאמר. אמנם לא די במחשבת לבד, אלא צריך גם שיוצא בשפתיו לשון שיבינו שהפר את הנדר.

(יז) אינו יכול להפר. ולגבי קיום הנדר אף אם רק חישב בלבו שוב לא מהני הפרה אף שהוא עדיין עומד באותו יום (ש"ך).

(א) צריך לזוהר מאד (ב) בכבוד אביו ואמו ובמוראם. שהשוה אותן הכתוב לכבודו ולמוראו יתברך שמו, כתיב כבר את אביך ואת אמך וכתוב כבר את ה' מהנוך. באביו ואמו כתיב איש אמו ואביו תיראו, וכתוב את ה' אלהיך תירא, כדרך שצוה על כבוד שמו הגדול ומוראו כן צוה על כבודם ומוראם. שלשה שותפין הן באדם הקדוש ברוך הוא, אביו, ואמו. (איש מזריע לובן שבו, אשה מזרעת אודם שבו, והקדוש ברוך הוא נפת בו נשמה, מראה עיני, ושמיעת אוזן, ודיבור). בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבדוני.

(ב) איזהו מורא. לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל, ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו, ולא יסתור את דבריו (ג) ולא מכריע את דבריו בפניו, אפילו לומר נראין דברי אבא. עד היכן מוראם, היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל, ובאו אביו או אמו וקרעו את בגדיו והכהו על ראשו, וירקו בפניו, לא יכלים אותם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם, אלא ישתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שצוה בכך, אבל יכול לתבוע אותם לדון על ההפסד.

(ג) איזהו כבוד, (ד) מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, (ה) מכניס ומוציא, ויתננו לו בסבר פנים יפות. שאפילו מאכילתו בכל יום פטומות, והראה לו פנים זועפים, נענש עליו.

(ד) היה אביו או אמו ישנים ומפתח חנותו של הבן תחת ראשיהם אסור להקיצם משנתם אף על פי (י) שיפסיד ריוח הרבה, אבל אם יגיע ריוח

לאביו אם יקיצו, ואם לא יקיצו יצטער על מניעת הריוח, מצוה להקיצו כיון שישמח בזה, וכן מצוה להקיצו ללכת לבית הכנסת או לשאר דבר מצוה, מפני שכולם חייבים בכבוד המקום ברוך הוא.

(ה) היה צריך לאיזה דבר בעיר (ו) ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו, אף על פי שיודע שגם בשבילו יעשוהו לו, לא יאמר: (ז) עשו לי בשבילי, אלא יאמר: עשו לי בשביל אבא, כדי לתלות הכבוד באביו.

(ו) אמרה לו אמו: עשה זאת, ועשה, ואחר כך בא אביו ושאל אותו: מי אמר לך לעשות זאת, והוא מרגיש שאם יאמר שאמו אמרה לו יכעוס אביו על אמו, אל יאמר לו שאמו אמרה לו לעשות הדבר, אף על פי שעל ידי כן יכעוס האב עליו.

(ז) חייב לעמוד (ח) בפני אביו ובפני אמו.

(ח) חייב לכבדם גם לאחר מותם, ואם מזכירם (יב) בתוך י"ב חודש בפה או בכתב, אומר או כותב: הרני כפרת משכבו (פירוש עלי יהא כל רע הראוי לבא על נפשו) או משכבה, ולאחר י"ב חודש (כבר קבל מה שקבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא שנים עשר חדש) אומר או כותב: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, או זכרונו לברכה לחיי העולם הבא.

(ט) אפילו אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו, ואפילו ממזר חייב בכבוד אביו ומוראו, ויש אומרים דאינו מחויב לכבד אביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה ואך לצערו אסור, ויש להחמיר כסברא הראשונה.

(י) ראה לאביו שעובר על דברי תורה, לא יאמר לו: עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו: אבא כתיב בתורה כך וכך, כאלו הוא שואל ממנו

סימן קמ"ג

סעיף א' - (א) צריך לזוהר מאד. ובירושלים (מסכת פאה דף ג:) כתב דמצות כיבוד אב ואם הוא מצוה חמורה שבחמורות.

(ב) בכבוד אביו ואמו. ובתנא דבי אליהו איתא דכל המבקש ימים ושנים ועושר וכבוד וחיים ארוכים בעוה"ז ולעוה"ב חיים שאין להם סוף וקץ ותכלית יעשה את רצון אביו שבשמים ואת רצון אביו ואמו, וכל זמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אין שום חטא בא על ידו.

סעיף ב' - (ג) ולא יכריע את דבריו. שזה זילתא לאביו שמראה שדעתו מכרעת יותר מדעת אביו, ואם יש לו תשובה להשיב על החולקין כתב החיי אדם דמותר לו להשיב למען כבוד אביו ואין זה הכרעה.

סעיף ג' - (ד) מאכילו ומשקהו. ובבית לחם יהודה כתב דאם רופא ציווה לאביו שלא יאכול וישתה איזה מאכל ואיזה משקה, ואביו צוה לו שיביא לו מזה המאכל והמשקה, ועוד איים עליו שאם לא יתן לו, לא ימחול לו, אינו מחויב לשמוע לו, אמנם בכרכי יוסף פליגוס"ל דאם אין בזה משום סכנה גמורה, מחויב לשמוע לאביו.

(ה) מכניס ומוציא. וכן יעשה לאביו כל שאר דברים ששמש עושה לרבו (רמ"א).

סעיף ד' - (ו) יפסיד ריוח. והיינו כיון דלא יהיה לו הויק מכיסו, רק העברת ריוח בעלמא, אבל אם יהיה לו הויק מזה, כגון אם האב רוצה לזרק כיס הבן לים, יכול למנוע שלא יזרוק, וכל זה קודם שזרק דאפשר דמנעם ולא עביד, אבל אם כבר זרק, כתב הרמ"א דאסור להכלימו, אבל יכול לתבוע בדין.

סעיף ה' - (ז) ויודע שישלימו חפצו. וי"א דבכל גוונא יבקש בשביל אביו א"כ יש באותו מקום שנאה על אביו, וממילא כשיזכירו שנאה תעורר מדנים, וגם בשביל עצמו לא יעשוהו, או מותר לבקש בשביל עצמו.

(ח) עשו לי בשבילי. ובנחת צבי כתב דזה דווקא כשאומר עשה לי בשבילי, שתלה הכבוד בעצמו, ובאמת צריך לתלות הכבוד אביו, ולא בעצמו, אבל אם אינו אומר גם כן עשו בשבילי אלא מבקש שתם, אין צריך שיאמר עשו בשביל אבא.

סעיף ז' - (ט) חייב לעמוד. ואם הבן הוא רב וגדול בתורה והאב הוא תלמידו, או מחויב כל אחד לעמוד מפני השני, ואם הבן מפורסם בתורתו וצדקתו, כתב הרא"ש (קידושין פ"א ס"י נ"ז) דלא ילכו זה אצל זה, כמו שעשה המהר"ם מרוטנבורג זצ"ל, דמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו.

(י) בפני אביו ואמו. וגם בשמוע קול אביו ואמו ואינו רואה אותם, מ"מ בכלל כיבוד לעמוד בפניהם (גליין מהרש"א י"ד ס"ר מ.).

סעיף ח' - (יא) חייב לכבדם גם אחר מותם. והחיד"א בחיים שאל כתב כי העיקר נחת רוח לאחר פטירתם הוא לימוד התורה, וכל שאר מצות ומעשים טובים, כל דבר קטן שעושה הבן אחר מיתת אביו, ובים של שלמה מבואר דאמירת הקדיש הוא בכלל כיבוד אב ואם.

(יב) בתוך י"ב חודש. ובדרך פקודין כתב דלשון זה לא דווקא ואינו אומר כן אלא י"א חודש אבל בחודש הי"ב אינו אומר כן שבוה מחויקים לרשעים ואין זה כבודם.

ולא כמזוהירו, והאב יבין מעצמו ולא יתבייש.

יא) אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין על מצות עשה בין מצות לא תעשה, אפילו על מצוה של דבריהם, לא ישמע לו, דכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' אלהיכם, סמך שבת למורא אב ואם, לומר אף על פי שהזהרתיך על מורא אב ואם, אם אמר לך: חלל את השבת, אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצות, אני ה' אלהיכם, אתה ואביך חייבים בכבודי, לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי, וגם מצות דרבנן מצות השם יתברך שמו הן, דכתיב לא תסור וגו'. אמר לו אביו שלא ידבר עם פלוני, ושלא ימחול לו, והבן היה רוצה להתפייס, אין לו לחוש לפקודת אביו. כי אסור לשנוא שום יהודי, אם לא כשרואהו שהוא עובר עבירה, ונמצא שהאב צוהו לעבור על דברי תורה.

יב) אם הבן רוצה ללכת לאיזה מקום ללמוד דברי תורה, מפני ששם יהיה לו תועלת יותר מבכאן, והאב מוחה בידו מאיזה טעם, אינו חייב לשמוע לאביו, דתלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם (כדמצינו ביעקב אבינו עליו השלום, שכשהלך מיצחק נטמן בבית המדרש של עבר י"ד שנה ועסק בתורה, ואחר כך הלך לבית לבן ונשתהא שם וברדך כ"ב שנה, ונענש על אלו כ"ב שנה שלא קיים כיבוד אב ואם, ונעלם ממנו יוסף כ"ב שנה, ועל אלו י"ד שנה שעסק בתורה לא נענש) וכן אם הבן רוצה לישא אשה והאב אינו מתרצה, אין הבן חייב לשמוע לו.

יג) אחד האיש ואחד האשה חייבים בכיבוד אב ואם, אלא שהאשה הנשואה לבעל כיון שהיא משועבדת לבעל, לפיכך היא פטורה מכיבוד אב ואם. ואך אם בעלה אינו מקפיד עליה מחוייבת בכל דבר שאפשר לה.

יד) כל המבזה אביו או אמו אפילו בדברים ואפילו ברמיזה, הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, שנאמר ארור מקלה אביו ואמו.

טו) היה קוץ תחוב לאביו או לאמו לא יוציאנו, שמא יעשה בהם חבורה (שהוא באיסור חיוב חנק) וכן אם הבן הוא רופא לא יקני להם דם ולא יחתוך בהם אבר, אף על פי שהוא מכוין לרפואה, במה דברים אמורים בשיש אחר לעשות, (ג) אבל אם אין שם אחר לעשות והן מצטערין, הרי הוא מקני וחותר כפי צורך הרפואה.

טז) מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי

דעתם עד שירחם ה' עליהם, ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתנו ביותר, ינחם וילך לו ויצוה לאחרים להנהיגם כראוי להם.

יז) אסור לאדם להכביד עולו על בנו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו, (יד) כבודו מחול.

יח) אסור להכות את בנו הגדול, ואין גדלות זה תלוי בשנים אלא הכל לפי טבעו של הבן, כל שיש לחוש שיתרים כנגדו בדיבור או במעשה, אפילו אינו בר מצוה אסור להכותו, אלא יוכיחו בדברים, וכל המכה את בנו הגדול מנדין אותו, שהרי הוא עובר על לפני עור לא תתן מכשול.

יט) חייב אדם לכבד (ט) אשת אביו אף על פי שאינה אמו כל זמן שאביו קיים. וכן חייב לכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת, ודבר הגון הוא לכבדם גם לאחר מיתת אביו ואמו.

כ) חייב אדם בכבוד (טז) אחיו הגדול (יז) ממנו בין שהוא אחיו מן האב בין מן האם, (יח) וחייב אדם בכבוד חמיו (יט) וחמותו (כדמצינו בדוד המלך עליו השלום שחלק כבוד לשאול המלך שהיה חמיו קראו אבי, שאמר לו אבי ראה גם ראה) (כ) וחייב בכבוד אבי אביו, אלא שכבוד אביו גדול מכבוד אבי אביו.

כא) מי שהוא רוצה באמת לכבד את אביו ואת אמו, יעסוק בתורה ובמעשים טובים שזהו הכבוד הגדול להאבות, שאומרים הבריות: אשרי לאב ואם שגדלו בן כזה. אבל אם אין הבן הולך בדרך הישר, הרי אבותיו ישאו חרפה עליו, והוא מבייש אותם בבושה שאין גדולה הימנה. וכן האב שרוצה לרחם על בנו באמת, יעסוק בתורה ובמעשים טובים ויהא נוח לשמים ונוח לבריות ויתכבדו בניו בו. אבל מי שאינו הולך בדרך הישר גם זרעו מגונה אחריו, וכן בעון אבות בניו מתים, כדכתיב פוקד עון אבות על בנים. ואין אכזריות גדולה מזאת שהוא גורם בחטאיו שימותו בניו, ואין לך מרחם על בניו יותר מן הצדיק כי זכותו עומד לאלף דור.

כב) גר אסור לקלל אביו הגוי ולא יבזהו, שלא יאמרו: באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, אלא נוהג בהם מקצת כבוד.

סעיף ט"ז - (ג) אם אין שם אחר. ובערוך השלחן כתב דאפילו יש שם אחר ואביו רוצה בכנו מותר לו לעשות רפואה לאביו.

סעיף י"ז - (יד) כבודו מחול. ואין הבן נענש אם אינו מכבדו, ומ"מ אם מכבדו עושה מצות כיבוד, ומ"מ אף דכבודו מחול בזיונו בוודאי אינו מחול.

סעיף י"ט - (ט) אשת אביו. ובהלכות קטנות (ח"א סי' כ"ח) מבואר דאם אמו מקדמת, אין לכבד אשת אביו דכבוד אמו קודמת, אבל בכרכ"י יוסף כתב דבכל ענין מחויב לכבדה.

סעיף כ' - (טז) אחיו הגדול. בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' ע"ד) דאחותו הגדולה אין מחויב לכבדה, ובכרכ"י כתב בשם האריז"ל דאין חילוק בין זכרים לנקבות.

(יז) הגדול. ודווקא אחיו הגדול אבל אחיו שלא אחריו אף שהם גדולים ממנו אינו מחויב לכבדם, אמנם בכרכ"י חולק ע"ז וס"ל דכל גדולים במשמע.

(יח) בכבוד חמיו. וכתב בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קס"ה) דאם אבותיו מקפידין שלא ילך לבית חמיו אין לשמוע להם, דאין שומעין לבטל אפי' מצוה דרבנן.

(יט) בכבוד חמיו וחמותו. ובשו"ת כתב דהיינו לכבדם כמו שאר זקנים חשובים.

כ) בכבוד אבי אביו. ובזכרון זאת להרה"ק מלוכלין ז"ע כתב דצריך האדם לכבד קרובת אביו ואמו וזהו בכלל כיבוד אב ואם. והגרש"ז אויערבאך ז"ל כתב דאם יש לאב הנאה אם ישתתף בשמחה משפחתית זהו ג"כ בכלל כיבוד אב ואם.

לתלמיד חכם ואפסודי להנך בכדי לא מפסדינך.

ו) מי שהוא מוחזק לתלמיד חכם בדורו דהיינו שיודע לישא וליתן בתורה ומבין מדעתו ברוב מקומות (הששה סדרים, גמרא) ופוסקים ותורתו אומנתו. ואפילו יש לו מעט אומנות או מעט משא ומתן להתפרנס בו כדי צרכי בני ביתו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו הוא עוסק בתורה, (ח) מצד הדין הוא פטור (ט) מכל מיני מסים ומכסים ואף על פי שהוא עשיר, ואפילו מס המוטל על כל איש בפרשות, חייבים בני העיר לשלם עבורו. והכל תלוי בראות עיני טובי העיר.

ז) תלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים הרי הוא כקל שבצבור.

ח) כהן וישראל שהם שוים בחכמה, מצות עשה מן התורה (י) להקדים את הכהן, שנאמר וקדשתו, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה לכל דבר שבקדושה, כלומר בכל דבר שיראה גדול, הוא מקודש. להיות ראשון לקריאת התורה ולהיות ראש המדברים בכל קיבוץ עם, לדבר ולדרוש תחלה, וכן בישיבה ידבר בראש, וכן בסעודה הוא קודם לברך המוציא וברכת המזון, וליתן לו מנה יפה (יא) בתחלה לכל המסובין, אלא אם כן יש ישראל גדול ממנו בחכמה אזי יתנו להחכם המנה היפה תחלה. אבל כשכהן חולק איזה שותפות עם חבירו ישראל, אינו צריך ליתן לו החלק היפה, שאין זה דרך כבוד שיטול חלק היפה, שכל הנותן עניו בחלק היפה אינו רואה סימן ברכה לעולם. במקום שאין כהן טוב להקדים הלוי לישראל בכל אלו אם הם שוים בחכמה.

סעיף א) (א) חייב אדם (ב) בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו, כי אביו מביאו לחיי העולם הזה (ג) ורבו מביאו לחיי העולם הבא.

ב) כתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, זקן זה (ד) פירושו (ה) תלמיד חכם כמו שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, והתם בודאי בחכמה תליא מילתא, כדכתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטרי, לכן מצות עשה (ו) לקום מפני תלמיד חכם מופלג בתורה אפילו אינו זקן בשנים ואינו רבו. (ז) וכן מצוה לקום מפני שיבה דהיינו בן שבעים שנה אפילו הוא עם הארץ ובלבד שלא יהא רשע. ואפילו זקן גוי מהדרים אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו.

ג) שלשה שהיו מהלכין בדרך, הרב באמצע והשנים לאחוריו, וכל אחד מצדד עצמו לצדדין, הגדול לימין והקטן לשמאל.

ד) עון גדול הוא לבזות תלמידי חכמים או לשנאותן, לא חרבה ירושלים עד שבזו בה תלמידי חכמים שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובזוים דבריו ומתעתעים בנביאיו כלומר בזוים מלמדי דבריו, וכן זה שאמרה תורה אם בחקותי תמאסו מלמדי חקותי תמאסו, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא והוא בכלל כי דבר ה' בזה, ואסור לשמש במי שהוא שונה הלכות.

ה) תלמיד חכם שיש לו סחורה למכור אין מניחין לשום אדם למכור מאותה סחורה עד שימכור הוא תחלה את שלו. ודוקא בדליכא אינו יהודי דמזבני אבל אי איכא אינו יהודי דמזבני לא. דהא לית ליה רווחא

סימן קמ"ד

סעיף א - (א) חייב אדם בכבוד רבו. והרמ"א (בסי' רמ"ב ס"ל) כתב דכבוד רבו אינו תלוי במי שלמדו הפלפול וחילוקים, אלא במי שלמדו פסק הלכה והעיון, והעמידו על האמת והישר. (ב) בכבוד רבו. ובפתחית שושה (שם סקט"ז) הביא דברי תשו' שער אפרים, דבכלל רבו הוא באחד שגייר גרים, דהא מדרין להם הדרך הישר והטוב. (ג) מביאו לחיי העוה"ב. ובשו"ת דברי מלביאל (ח"ד סי' פ') חידש דאף בזמן הזה שהמלמדים והרבנים לומדים בשכר, והוא אומן הבא בשכרו, אפ"ה לא גרע ליה מדין רבו שלמדו תורה, דגם בזמן הגמרא קבלו סיפוקם מן הציבור. סעיף ב' - (ד) פירושו תלמיד חכם. וגדול הדור המפורסם בדורו למופלג בחכמה יותר משאר חכמי הדור, דינו כאילו הוא רבו המובהק וצריך לעמוד מפניו כמלא עיניו, ואינו יושב עד שיתכסה מעיניו, או עד שישב. (ה) תלמיד חכם. ובטו"ז (סי' רמ"ז סק"ד) כתב דגם אשת חבר דינה כחבר, והוא בכלל עשה דכבוד התורה, וגם אחרי שמת בעלה צריכה לכבדה, והחיד"א בברכ"י כתב דאפ"ל דבזמן שבעלה חי, היא דאורייתא, ובזמן שמת בעלה, היא דרבנן. (ו) לקום מפני תלמיד חכם. ובהלכות קטנות (סי' רע"ד) כתב דהחייב לקום בפניו ת"ח הוא ג"כ אם רואה אותו דרך חלון זכוכית, דגם ראייה ע"י זכוכית ראייה גמורה הוא. (ז) לקום מפני שיבה. ובאביו ורבו החייב לעמוד גם אם הם אינם רואין אותו, כגון שהן סומין, משא"כ בסתם זקן כתב בהלכות קטנות (ח"א סי' קנ"ד) דאינו מחייב לעמוד מפניו רק כשהוא רואה שהוא קם מפניו, ובאופן שאינו רואה אינו צריך לקום. סעיף ו' - (ח) מצד הדין הוא פטור. חוץ ממה שגובים ממנו לדבר שצריך לחיי האדם, בזה גם הת"ח בכלל, ומחייב ליתן כדין כל אדם. (ט) מכל מיני מסים. ובתשב"ץ (ח"ג סי' קי"א) חידש דגם בני תלמידי חכמים אם עוסקים בתורה פטורין מן המס, ואפי' הם אינם ת"ח, מ"מ אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים. סעיף ח' - (י) את הכהן. וכהן קטן דעת המ"א דלא נכלל בכלל מצות עשה של וקדשתו (משנ"ב סי' רפ"ב סק"ב).

(יא) בתחילה. וכן הדין להוציא בקידוש, וכן בצדקה, וכתב המשנ"ב (סי' ר"א סק"ג) דצ"ע למה אין נוהגין להקדים לכהן לכל הנך, וסיים לבסוף דמ"מ לכתחילה בודאי יש ליהור.

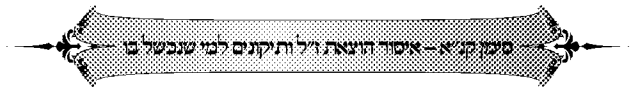
ד) בסעודת הלילה לא ירבה באכילה ושתיה, ולא יאכל דברים המחממים את הגוף כגון בשר שמן וכל מאכלי חלב וגבינה וביצים ושום. גם לא ישתה משקה המחמם, כידברים אלו גורמים לחטא זה.

ה) מי שראה חס ושלוס קרי בלילה, כשניער משנתו יטול ידיו ויאמר בשברון לב: רבונו של עולם עשיתי זאת שלא בכוונה, רק בהרהורים רעים ובמחשבות רעות. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי מחוק ברחמיך הרבים עון זה, ותצילני מהרהורים רעים וכיוצא בזה לעולם ועד אמן כן יהי רצון.

ו) הרוצה לשמור את עצמו מחטא זה ישמור את פיו מניבול פה, משקרים, מרכילות, מלשון הרע ומליצנות, וכן ישמור את אזנו משמוע דברים כאלו, גם יהא זהיר לקיים נדריו ולא ירבה בדאגה. וגם יהא זהיר מהרהורים רעים. (ב) וקודם שהולך לישן יעסוק בתורה או יאמר ד' מזמורי תהלים הראשונים ויזהר שלא לישן בחדר יחידי.

ז) תיקונים למי שנכשל בחטא זה כתובים בספר יסוד יוסף אשר ליקט ואסף מספרים קדושים וקדמונים, ואכתוב פה קצת מהם בקיצור. להדר להיות סנדק שימולו ילדים על ברכיו ובפרט להיות סנדק אצל עניים, להרבות בצדקה לעניים, לשמור שבת כהלכתו ולענגו ולהדליק נרות הרבה, לכבד ולאהוב לומדי תורה, להתפלל בכוונה ובבכי, לבחור במדת הענוה, וכאשר ישמע שמחרפין אותו ישתוק וימחול. כאשר יעשה איזה מצוה יעשה בכח ובזריזות עד שיתחמם בה, (ג) ובפרט בעשיית המצות לפסת. לגדל בניו לתלמוד תורה ולהדריכם ביראת שמים. לגדל יתום בתוך ביתו ויתנהג עמו כמו עם בנו. לעסוק במצות הכנסת כלה. לעלות לתורה לכל הפחות פעם אחת בכל חדש ויברך את הברכות בקול. גם יסתכל בתורה ויקרא בלחש עם הקורא. להיות מן העשרה הראשונים בבית הכנסת. לעמוד בחצות לילה לעשות תיקון חצות בבכי. ואם אי אפשר לו לקום בחצות לילה יעשה אחר כך תיקון חצות, לאהוב שלום ולרדוף שלום.

ט) (יב) אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה וכמועל בהקדש הוא שנאמר וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב. ואף עכשיו שאין לנו קרבנות, בקדושתו הוא עומד, ואם הכהן מוחל על כבודו מותר, כי הכהונה שלו היא (יג) ויכול למחול כבודה, וליתן רשות לישראל להשתמש בו. ומכל שכן שיכול לחלוק כבוד לישראל להקדימו בדברים הנאמרים לעיל.

א) אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ועון זה חמור מכל עבירות שבתורה. ואלו שמנאפים ביד ומוציאין זרע לבטלה, לא די להם שאיסור גדול הוא אלא שהעושה זאת הוא בנדוי, ועליהם נאמר ידיכם דמים מלאו וכאלו הורג את הנפש. וראה מה שכתב רש"י בפרשת וישב בער ואונן שמתו בחטא זה. ולפעמים בעונש זה חס ושלוס בניס מתים כשהם קטנים, או שיהיו רשעים והוא בא לידי עניות.

ב) אסור לאדם שיקשה את עצמו לדעת או שיביא את עצמו לידי הרהור אשה. ואם בא לו (א) איזה הרהור יסיע את לבו מדברי הבאי לדברי תורה שהיא אילת אהבים ויעלת חן, ואין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ויזהר מאד שלא יבא לידי קישוי. לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, או לישן ופניו למטה אלא לישן על הצדדין שלא יבוא לידי קישוי ולא יישנו שני רווקים יחד ולא יסתכל בבהמה ועוף כשמזדקקין זכר לנקבה ואסור לרכוב על בהמה בלא אוכף.

ג) כשמשתין אסור לאחוז במילה להשתין, ואם הוא נשוי ואשתו עמו בעיר והיא טהורה, מצד הדין מותר לו, דכיון שיש לו פת בסלו אינו בא לידי הרהור וחימום, אך מידת חסידות החמיר, ושלא לצורך השתנה גם מצד הדין אסור לו.

סעיף ט' - (יב) אסור להשתמש בכהן. וכהן בכהן, כתב הביה"ל (סוף סי' קכ"ח) אפשר דמותר, וגם יש מצדדים להקל בכהן עם הארץ, ומ"מ בשירות בוזית בוודאי נכון לזיזרה.

(יג) ויכול למחול. ובמשנ"ב (סי' קכ"ח ס"ק קע"ה) חולק ע"ז וס"ל דאינו יכול ליתן רשות להשתמש בו, אלא א"כ יש לו הנאה כגון בשכר, או בחנם לאדם חשוב, אבל בלי שום הנאה, אינו יכול למחול, דאע"ג כבוד יכול למחול, מ"מ שימוש הוא ענין של בזיון, וטוב להחמיר לכתחילה.

סימן קנ"א

סעיף ב' - (א) יסיע את לבו. ובאור הה"ק פרשת אחרי, האריך בענין זה שאל יכנס במשא ומתן עם היצה"ר רק יגביר את מוחו ויסיע את לבו לד"ת.

סעיף ו' - (ב) יעסוק בתורה. ובלהם הפנים על הקיצושי"ע, האריך בענין זה והכתב שילמוד משניות שהוא מסוגל לנשמה.

סעיף ז' - (ג) בעשיית המצות לפסת. ביסוד יוסף האריך בסגולת טרחת המצוה עד שזייע עיי"ש.

דפי ציונים וטבלאות

קיצור שולחן ערוך

סימן קמ"ד מן סעיף א עד הסוף
וסימן קנ"א מן סעיף א עד הסוף

כ"ב אדר א'

▪ מוחזזר שיגה אחת ▪

1 800 466-7593
www.HilchusaDyoma.org

כל הזכויות שמורות
ואסור להעתיקם בלי רשות
© מהגהלת המפעל

קיצור שולחן ערוך - סימן קמ"ד סעיף ג'
שלשה שהיו מהלכין בדרך, הרב באמצע והשנים
לאחוריו, וכל אחד מצדד עצמו לצדדין, הגדול לימין
והקטן לשמאל.